

Шочмо эл, порымиз да гим берг!

44-ше (3484) №,
2020 ий 31 октябрь,
шуматкече.

ЯМДЕЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

ий
Пайрем дене,
Марий Эл

Моктен мурена

Фотом йочасадын архивше гыч налме.

Марий Эл гыч ныл йочасад «Образцовый детский сад» все-российский конкурсышто сенгышыш лектын. Нунын коклаште – Шернур посёлкысо Йочам виандыше рүдер-«Колокольчик» йочасад (вуйлатыше – Н.Н.Четкарёва). Тыште марий шұлыш озалана.

– Йочасадыштына марий йылме дене кружок пашам ышта. Тудым мый вуйлатем. Ме тўрлө электрон ресурсым кучылтына, презентацийым ончыктена. Тыгак кугу польшкалышына – марий курчак. Курчаклан тувырым йочасадын пашаеңже, ача-ава-влак тўрленят. Курчак кутырыкта, модыкта, йоча-влакым марий йылмылан кумылаңда. Кызыт Марий Элын 100 ияш лўмгечыжлан кыртмен ямдылалтына. Марий почеламутым тунемына, шочмо кундемнам моктен, марий мурым мурена, куштымашым ямдылена. Йоча-влак Марий Элын ончыкылыкышо улыт. Нуно марий шұлышан кушкышт манын, чот тыршена, – ойла воспитатель Т.В.Ельмекеева (снимкыште – йоча-влак дене пырля).

Х.АЛЕКСАНДРОВА.

Максим ИЛБИНЫН, Егор КАЛИНИНЫН (Медведево, Руэм) сўретышт.

Эн сай туныктышо

«Географийым эн сайын туныктышо» всероссийский конкурс иктешлыме. Йошкар-Оласе Т.И.Александрова лүмеш 11-ше номеран лицейын туныктышыжо Я.В.Царегородцева (снимкыште) сенышыш лектын. Янина Валерьевна 6-шо класслан «Атмосферное давление вокруг нас» урокым да «Йошкар-Ола – город-сказка» мероприятийым темлен. Жюри эн онайлан шотлен да тунг призым, глобусым, кучыктен.

**Заочный
йыжынгышке
Российын 73 кун-
демже гыч тунык-
тышо-влак
ушненыт.**

Россий просвещений министерстве пелен пашам ыштыше Всероссийский экспертный педагогике советыш Марий Эл гыч кок туныктышым пуртеныт: Йошкар-Оласе Т.И.Александрова лүмеш 11-ше номеран лицейыште физикым, информатикым, технологийым туныктышо М.Ю.Гришиным да Волжск оласе 5-ше номеран школ гыч руш йылмым туныктышо Н.Ю.Поляковам.

Тиде лицей гычак математикым туныктышо-влак Ю.К.Грачёва ден Т.А.Пахмутовам Российысе

«Шортньö тужем» эн сай туныктышо радамышке пуртеныт.

Х.АЛЕКСАНДРОВА ямдылен.

«Йошкин пырыс»

Мый Йошкар-Олаште тўрлö памятникым ончен кошташ йöратем. «Йошкин пырыс» дене палымым ыштынем. Тудо Марий кугыжаныш университетын тўн корпусшо ончылно верланен. Тушто мотор фотом ышташ лиш. Ен-влак пырысын йолжым ниялтат да кугу шонымашышт нерген ойлат.

Дима ВЕДЕНЬКИН.

1-ше номеран Шернур школ.

Историйым шергалына

1943 ий 6 ноябрьыште совет войска Киевым фашист тийшка деч утарен. Генерал Ч.Ф.Ватунинын вуйлатымыш почеш 1-ше Украин фронт Киев наступательный операцийым 10 кече жапыште эртарен.

4 ноябрь – Калыкын икоян улмо кече.

Мотор курчак

Школышто эртаралтше «Шыже фантазий» конкурс-ончерыште мо гына уке ыле! Кияр гыч «кактус» шочын, ковышта онгай «мерангыш» савырнен, олма – «шукныш», пеледыш гыч «вўдшунгалтыш» лийын. А ме авам дене «Марий Элын королевужым» ыштышна (снимкыште). Тиде пашам эн кўкшыш акленыт, икымше верым пуэныт.

Мария СТЕПАНОВА.
Волжский, Пётъял.

Аван кечыже вашеш «Авамлан серыш» республикысе сочинений-эссе конкурсым увертарыме. Тушко 9 ияш деч кугурак-влак ушнен кертыт. Пашам марий да руш йылмыла дене возаш лиш. Сочиненийым 25 ноябрь марте mari-centr_konkurs@mail.ru адрес дене электрон почтыш колтыман.

2 декабрьыште 11-ше классыште тунемше-влак иктешлыше сочиненийым возаш тўнгалыт. Выпускник-влаклан вич направлений темлалтеш. Тиде «Забвению не подлежит», «Я и другие», «Время перемен», «Разговор с собой», «Между прошлым и будущим: портрет моего поколения».

Сенгымашын XXX идалыкше лүмеш тўвыра полат Марий Эллан 100 ий темме лүмеш «Я горжусь своей Республикой!» фотоконкурсым увертарен. Тушко ушнаш манын, «ВКонтакте» соцсетыште фотографийлам [#100летРМЭ](https://www.instagram.com/100letRMЭ) [#ДК30летияПобеды](https://www.instagram.com/ДК30летияПобеды) хештегла дене верандыман. Конкурс 3 ноябрь марте шуйна.

20-21 октябрьште С.Г.Чавайн лүмеш Национальный книгагудышто «Родные языки в поликультурной среде региона: сохранение, использование, развитие» шанче-практике конференций эртаралтын.

Тудо Татарстан, Чуваш, Коми, Карелий, Эстоний республикла, Моско, Санкт-Петербург олала гыч мер да кугыжаныш пашаен, журналист, йылмызе, туныктышо, книгагудышто тыршыше-влакым иктыш ушен.

Марий Эл Республикысе Кугыжаныш Погынын председателынын алмаштышыже, В.М.Васильев лүмеш МарНИИЯЛИ-н директоржо Е.П.Кузьмин, Марий Эл Республикысе тўвыра, печать да калык-влакын пашашт шотышто министр К.А.Иванов, Марий Эл Республикысе Кугыжаныш Погынын депутатше, Марий-влакын федеральный национально-культурный автономийын председателыже Л.Н.Яковлева да молат саламлымаш мутым ойленит. *«Ме таче йылмым арален коды-*

мо нерген ойлена. Тиде йодыш кызыт кажным тургыжландара. Шуко проект илышыш шындалалтеш. Республикысе Марий тўвыра рўдер дене пырля Россий кўжытыш ятыр проектым лукмо. Йоча-влаклан йомакым ямдылыме», – ойлен Лариса Николаевна.

Йылме уло – калык ила

Фотом Интернет гыч налме.

Конференцийыш толшо да докладым ямдылыше кажне егын – шке темлымашыже. Тўняште да Российыште шагал чотан калыкын йылмышт пыта. «Молодая Карелия» рўдерын председателыже А.В.Цыкарев докладшытыже чон вургыж

каласкален.

Тиде жапыштак республикысе книгагудо пашаен-влакын семинарышт эртен.

Иктешыше форум Москваште 23 ноябрьште лиеш. Тушто паша лектышым, йылме ден кылдалтше тургыжландарыше йодыш-влакым канашаш тўналыт.

Е.ИВАНОВА.

Снимкыште: конференций годым.

«Марий Элна, лўшкен тый куш, Тўня йыр шарлыже чапет!»

Марий Элын шочмо кечыжлан Медведево район У Арбан йочасадыштат ямдылалтына: окна-влакым сўрастаренна, шочмо эл нерген почеламутым тунемына, мурым мурена. София Смирнова ден София Михайлова (снимкыште) изи флажокым ыштенит.

И.СЕМЕНОВАН
фотожо.

Марий кочкыш

Марий Эл Республикнан 100 ияш юбилейже лүмеш школышто пайремым эртарышна. Тунемше-влак ава-коваштын полшымышт дене тошто марий кочкышлам: кравецым, паренган, торыкан, шылан подкогылым, пўчыж, торык перемечым, туарам да молымат – ямдылен конденыт (снимкыште). Тылеч ончыч йоча-влак марий кочкышым шымленит, рецептлам кычалыныт, почеламутлам тунемыныт, презентаций-влакым ямдыленыт.

Андрей МОРОЗОВ.

Килемар, Арде.

Фотом школын архивше гыч налме.

Шернур кундемем

Мый Сакар починга ялыште шочынам. Кызыт ачам, авам, шўжарем дене Шернур посёлкышто илена. Мыланем шочмо кундемем моткоч келша. Посёлкышто парк уло. Тушто калык кана, рвезе-влак футболла модыт. Фонтан каныме верым сўрастарара. Изи йоча-влак тудын йыр юарлен куржталыт. Посёлкышто тоштер-ончер комплекс пашамышта. Тушко пырля тунемше йолташем-влак дене миен улына. Мыланна пеш келшен, шуко ум пален налынна. Мемнан пачер деч тораште огыл – книгагудо. Тушко мый куанен коштам.

Максим ЗОРИН.

2-шо номеран Шернур школ.

«Ямде лий» 2020 ий 31 октябрь

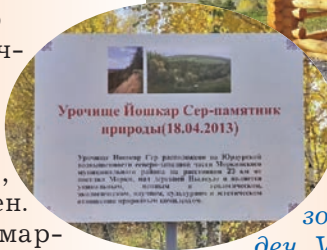

Туристлан – у корно

Морко район сөрал пүртүсшө, поро кумылан калыкше, тоштерже-влак да тулеч моло дене турист-влакым савыра. Теве Эгерсола ялын үдыржө, кызыт Йошкар-Оласе 31-ше номеран школышто йот йылмым тунуктышо Л.Р.Бутенина, шочмо кундемысе пүртүс поянлык дене калыкым палдараш шонен, проектым возен. «Туристические маршруты по историко-культурным объектам и памятникам природы Малой Родины» пашаже Российысе Молодёжный проект-влак конкурсышто сенышыш лектын.

– Турист-влаклан кок маршруттым темлена. Турист корно Күчыкэңер ялысе М.Казаков лүмеш тоштер гыч тўналеш, – ойла Лиана Рудольфовна. – Кок маршрутшат Вончо эңер воктеч эрта: иктыже – эңерын пура серже дене, весыже – шола могырым. Кугыерым, кумалты-

Л.Р.Бутенина проектым илышыш шындалаш полшымыштлан аважлан, Эгерсола школышто историйым да географийым тунуктышо М.А.Бутениналан, М.Казаков лүмеш тоштерым вуйлатыше Г.К.Сошиналан да чонышо-влаклан кугу таум ойла.

шым эртарыме Курыкым авалтыме. Мезолит (мемнан эра деч VII-VI тўжем ий ончыксо кў курым) да неолит (у кў курым) годсо памятник-влак (акрет годсо калыкын илемышт) дене палдарена. Нуно Ердўр ял воктене верланеныт. «Йошкар сер» пўртўс памятник дене палымым ыштена.

Кызыт проект почеш паша мучашышке лишемеш. Турист маршрут мучко верланыше памятник-влак пелен умылтарен возымо баннерлам кельштарыме. Йошкар сер воктене каналташлан беседкым чонымо. Шукерте огыл тудым ял калык, вуйлатыше-влак дене пырля торжественно почмо. Турист-влаклан у маршрут ямде.

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Пелед, йочасадна!

тўрлө ийготан үдыр-рвезе-влак (снимкыште) коштыт. Нунылан виянаш, капкылыштым пенгыдемдаш чыла йон уло. Пу гыч ыштыме пөрт, машина, самолёт, паровоз-влак кудывечынам сорастарат. Воспитатель-влак икшыве-влаклан онай модышым, йомакым, мурым, кустымашым ямдылат. Йочасадна, пелед пеледыш гай!

Е.А.НЕЧАЕВА, воспитатель.

Икшыве-влак илышнам пеледыш семын сорастарат, тудын кўлешлыкшым умылаш полшат, илаш вийым пуат. Садлан йочасадна «Пеледыш» маналтеш. Тудо Параньга район Кугу Пумарий селаште верланен. Кок группышко

Морко мланде

Ужат, йолташ, каваже канде, Мотор вершөржымак ончал! Коеш сөралын Морко мланде! Эх, кодо шўм лукем рончал.

Пўртўс ок вучо шокшо кечым, Шўла, шарла шке кумыл ден. Чиялын кемым але ечым, Лиям уна чодыра тос ден.

Пасу лонгаште кече дене Пелед кушкеш эн шере там. Чодыра коклаште, Вончо дене, Йомак тўняш мый логалам.

Памаш йога ялла воктенак. Коеш пўя, ерлам ужам, Йогат энер-влакат шоктенак. Ұденыт вўд воктен уржам.

Ирина ПЕТРОВА.

Морко, Коркатово.

Артём ИВАНОВЫН сўретше.
Йошкар-Ола,
24-ше номеран школ.

Вальсым куштат

Мыланем шыже пеш келша. Автобус дене школыш кудалме годым окнаш ончаш йоратем, пўртўсын вашталтмыжым эскерем. Школ деч вара, мўнгысө пашам ыштымеке, уремыш лектам да лышташ-влакын йогымыштым ончем. Нуно, пуйто вальсым куштен, мландышке волат. Вашке тиде мотор жап эртен кая да йўр але лум тўналеш.

Анжилина ЧУЛКОВА.
У Торъял, Кузнеч.

Лебе шыже кужу телым сөра.

Куз да тумо лышташ-влак октябрьыштат

йоген пытен огытыл гын, йўштө телым вучыман.

Калык пале.

«Ямде лий» 2020 ий 31 октябрь

йўштө телым вучыман.

Пошкырт кундем Янаул район тўвыра да каныме пōрт пелен 1991 ий гыч «Ош пеледыш» ансамбль (снимкыште) пашам ышта. Вуйлатыше – О.М.Николаева.

– Ансамбльыш 4-6-шо класслаште тунемше ўдыр-рвезе-влак ден кугыен-шамыч коштыт. Чылаже – 20 наре участник. Мыланна поснак йоча-влакым ужаш куанле. Ме тўвыра пōртыштō да районышто эртаралтыше чыла гаяк меропрятыйышке да пайремышке ушнена. Мутлан, «Монга бай гармун байрамы» (Гармонь пайрем), «Сабантуй», «Кугече», «Семьк», «Ўярня», «Шорыкйол» пайрем-влак. Конкурслаштит мастарлыкнам ончыкташ тыршена. «Ший кандыра» регион-влак кокласе фестивалыште ятыр гана сенышыш лектынна. «Талантлами сияет Янаульская земля» конкур-

Фотом ансамбльын архивше гыч налме.

«Ош пеледыш»

сышто «Хореография» таңасыште палемдалтынна. «Будущее народа – в руках молодежи» проект радамыште самырык тукымлан поснак кугу тўткышым ойырена. Куштымаш да мурымаш-влак гоч марий тўвыра дене палымым ыштыме деч посна, марий тўрым тўрлаш туныктена. Ончыкыжым марий лукым почаш шонымаш уло. Тўрлō тошто арвер гоч йоча-влак кугезе коча-коваштын ылышыштым пален налын керттыт. А ача-ава-влаклан «Шочмо йылым тунеммаш да йўлам арален кодымаш проблеме» теме дене йыргешке ўстелым эртараш шонена, – каласкала Ольга Максимовна.

Х.АЛЕКСАНДРОВА.

ПОДПИСКЕ

Башкортостан, Татарстан, Удмуртий республиклаште ылыше да марла йоча газет дене кылым кучышо пагалыме йолташ-влак! Кызыт Россий мучко газет ден журнал-влаклан подпискыым ыштыме тургым эртаралтеш. «Ямде лий» газетлан возалташ вашкыза.

Индекс – П4696.

Акым верысе почтышто рашемдыза.

Первый лум

Ура! Тенгече, коло кудымшо октябрыште, мемнан кундемыште первый лум возын! Ме, 3-шо классыште тунемше-влак, кугу перемен жапыште школ кудывечыш лекна. Кугу да мотор лум курчакым ыштышна. Икымше лум пушкыдо ыле. Йолташем-влак да мыят первый лумлан пешак йывыртышна.

Дарина ШАМЕЕВА.

Татарстан, Агрыз, Буймо.

Галина ковам 1954 ий 4 апрельыште

Мензеля район Чупай ялыште шочын. Йоча жапшат тиде ялыштак эртен. Тудым коваже ончен куштен. Школышто тунеммыж годымак пашаш коштын. Школ деч вара фермыште ушкалым лўштен, вара школышто арулыкым эскерен. Кызыт сулен налме канышыште. Нигунамат яра ок шинче: ушкалым, презым, шорыкым, чывым, комбым онча. Мыят ковамлан сурт сомылкам ышташ полшем. Кочам ден ковам куд икшывым ончен куштеныт, 17 уныкашт уло. Тудын тамле сийже деч посна ик пайремат ок эрте. Галина ковамым ял калык пагала.

Тимофей УСМАНОВ.

Татарстан, Актаныш, Йўштō Памаш.

М Йўтсаре – нарынче.

М Кызу – писе.

Таня АЛЕКСЕЕВАН сўретше.
Татарстан, Агрыз, Буймо.

М Мутерым филологий шанче кандидат А.А.ИЛИЕВА ямдылаш полшен.

«Ямде лий» 2020 ий 31 октябрь

Шочмо-кушмо вер

Эн кугу торт да чапкү

17 октябрьште Республикым Вуйлатыше Александр Евстифеев Марий Эл мучко путешвий дене коштшо-влаклан чапкүм (күшыл снимкыште) почын. Чапкү черепахе үмбалне йыр пөрдшө мландышарым (диаметрже – 1,5 метр) ушештара. Тушто Марий Элыш унала кайыше ешым ужына. Памятникым «Теплая речка» трактир ончылно верандыме.

Чапкүм почмо деч вара уна-влаклан республикын картшым ончыктышо кугу тортым (үыл снимкыште) темленыт. Тудо тўняште эн кугулан шотлалтын. Рекордым Моско гыч толшо эксперт Олег Назаров пенгыдемден. Тортын кужытшо – 4,5 метр наре, лопкытшо – 2,5 метр.

– *Вашке республикна 100 ияш лўмгечыжым пайремлаш тўналеш. Садлан калыкым 6рыктараиш шоненна. Тортышто Марий Элын 14 районжым ончыктымо. Нуно тўрл6 тўсан улыт. Тортым 80 кешыр корж, кешыр сок, шўшмўй, нугыдемдыме ш6р да грек пўки гыч ыштыме. 6рыктарыше кугытан кочкышым кум кече наре куд кондитер ямдылен, – ойлен «Т6плая речка» трактирын озаже Юлия Антропова.*

Х.АЛЕКСАНДРОВА ямдылен.
Фото-влакым Интернет гыч налме.

Тортын
3200 угла порцийжым
(90% угла) йоча да шонго
п6ртлаш колтымо.

*Венгрийсе Сомбатхей олаште ик илыме квартал Йошкар-Ола маналтеш.
Францийсе Бурж олаште Йошкар-Ола урем уло.
Эсогыл ик астероидлан Йошкар-Ола лўмым пуымо.*

Мотор рўдола

Марий Эл Республикнан рўдолаже кажне ийын кушкеш да моторештеш. Интернетыште ожнысо олан фотожо-влакым ончымеке, могай вашталтыш лийме шинчалан вик перна. Мылам кызытсе Йошкар-Ола келша. Изи Какшан серыште шинчыше полат-влак мотор улыт. Курчак театр йомак тўням ушештара. Кастене электротул дене волгалтше Йошкар-Олам й6ратем. Кенезым – пеледышаным, шошым – ужаргышым. Мыланем тыште чыла лишыл. Марий Элыште шочмемлан куанен илем.

Анастасия ИВАНОВА.

Морко, Коркатово.

«Ямде лий» 2020 ий 31 октябрь

Ракат – кугу пиал.
Рангаш – чот шужаш.
Рашка – пеш начар.
Ронгок – почмо.
Роп – трукышто.
Ракш – ошалге-кўреналге тўс.

Руднаш – рудалташ.
Рушткаш – перкалаш.

Роколма
Разым – капкылыште пуалме вер.
Роваш – роведаш, кыраш.
Родияш – шўяш тўналаш.
Родывуй – тукым вуй, оза.
Розгылаш – воштыр дене пераш.
Рокмалтымаш – имньын йўкым пуымыжо.
Ропшаш – сутланаш, опкынланаш.
Рыче-ваче – тыгыде-тагыде.
Рагым – шкенжым сайын кучен моштышо.

Микалын **ракш** тўсан имньыже **рокмалтен** колтыш. **Родывуй** умылыш: вольык **ранген**. **Ронгок** окнашке ончале. Имне **родияш** тўналше **роколмам** кочкеш. Микале п6рт гыч **роп** лектын ошкыльо: логарешыже шында гын! Имньыже **рашка** шол. **Рагым** койыш-шоктышан Микале вольыкым **роваш** огыл, **розгылаш** ок тошт.

Автор-влак:
Л.ГРИГОРЬЕВА,
Ф.ЛЕБЕДЕВА.

Йоратыме кундем

Кундыш кугыза дек – унала

Марий кундемысе кажне гаяк районын шке патырже уло. Советский районнын геройжо – Кундыш Кугыза. Лишыл жапыште марий патыр дек у турист корно почылтшаш.

Кундыш энер воктенысе вершор легендылан да онай историйлан поян. Тораштак огыл Кундыштӱр ер верланен. Легенде почеш, ожно тыште кугу тумо ден писте шогеныт. Тушко Кундыш Кугыза ден Чачавий уныкаже кумалаш коштыныт: тумо дек – сӱй деч ончыч, писте дек – сонарыш кайыме але кугу пашам тӱналме деч ончыч.

Кундыш Кугызан колымекыже, уныкаже чот ойгырен, йӱксыш савырнен да шортын чонештылын. Шинчавӱд йогымо верыште ер лийын. Кундыш Кугызан мотор вершоржым Илыше вӱд памаш сылнештара. Лач ты вӱдым подылын, ожно патыр тале кредалмаш деч вара вийым налын.

Кызыт Ронго села деч тораштак огыл, Кундыш энерын эн кӱкшака верыштыже, шогалтыме кугу кӱ Кундыш Кугыза нерген шарныкта. Лач ты верыште тудым кӱштен кодымыж почеш тоеныт улмаш.

В.ГОРОХОВА.

Авторын фотожо-влак.

Кундыш – Советский районнын тӱн да эн кугу энерже. Ожно тудын озажлан Кундыш Кугыза шотлалтын. Верысе калык ожнат да кызытат Вӱдавалан пелешта. Энер воктенысе шогго писте деке толын, вуйым сава, вийым налеш. Укшышкыжо тасмам кылден, надырым пуэн, Кундыш Кугыза деч мом йодын толмо шукталтеш манын марий калык ӱшана.

Возаш туныктышо кӱчык курсыя паша лектышыже.

Энерӱмбал – сылне вер

Мый каныш кечылан чӱчкыдын ковам дек уналыкеш коштам. Тудо Энерӱмбал ялыште ила. Ял кок уреман. Калык келшен ила. Кугурак пашам пырля ыштат: пум пила дене пӱчкаш, вара шелышташ, паренгым шындаш, шудым ямдылаш полшат. Энерӱмбалын пӱртӱсшӧ пеш мотор: Апшаткудо пӱя, Агавайрем ото, памаш, чодыра йырым-йыр авыра. Мый пӱртӱс лонгаште кошташ йоратем.

Алина СУББОТИНА.

2-шо номеран Морко школ.

Марий Эл

Россий кумда да пӱртӱсшат мотор, Тыште улыт чодыра, олыкла да энер. Россиеш верланен мемнан Марий Эл – Эн лишыл, йоратыме шочмо вер. Марий калык тыште ожнысек ила, Да элжым тудо тӱзата. Марий-влак шыман муралтат, Мотор сем почеш тавалтат.

Оля СТЕПАНОВА.

Морко, Шап Унчо.

Сенгышыш лектынам

Марий Элын 100 ияш лӱмгечыже вашеш школыштына почеламутым сылнын лудмо конкур эртаралтын. Мый Василий Элмарын «Мый йоратем родной элым» почеламутшым лудынам да иктанашем-влак коклаште 1-ше верым налынам. Чот куаненам. Матарлыкемы республикысе конкурсышто ончыкташ тӱналам. Кызыт кыртмен ямдылалтам.

Кира ВЕСЕЛОВА.

У Торъял, Токтарсола.

Ангелина ОРЕХОВАН сӱретше.

Медведево, Руэм.

«Ямде лий» 2020 ий 31 октябрь

2020 ий – Шарнымаш да чап идалык.

21 июньшто Маргостеатрыште С.Николаевын «Лейтенант Огнев» пьесыже почеш шындыме спектаклын премьерыже лийын. Тушто Йошкар Армийын салтакше-влакын белофинн-влак ваштареш лүдде кредалмышт нерген ойлалтеш. Спектакль пелйүд эртымеке веле пытен. Тыгодым касвелне икымше лүйкалымаш шоктен – Кугу Ачамланде сар тўналын. 24 июньшто театрыште погынымаш лийын, сар жапыште кузе пашам ыштыме нерген кагашеныт. Икмыняр еглан фронтыш каяш повесткымат кучыктеныт. 1941 ий 24 июнь гыч 1942 ий декабрь марте театр гыч 30 наре пашаен Йошкар Армий радамыш каен. Шукыштым чодырам ямдылаш, паша фронтыш колтеныт. Трупышто 5 пөръен да 7 ўдырамаш актёр-влак кодыныт.

1941 ий 13 ноябрь гыч МАССР Совнаркомын пунчалже почеш, Маргостеатрым кусныл коштшо театрыш савыреныт да У Торъял селаш кусареныт. 1942 ий шошым театр уэш Йошкар-Олашке куснен. Театрын репертуарже ик актан пьесе-влак да концерт программе гыч шоген. Спектакль-влак патриотизм, тыныс илыш верч илаш-колаш кредалме шўлышан лийыныт. 1942 ийыште С.Николаевын «Шинелян ўдыр» пьесыже почеш шындыме спектаклым калык

Тынысым лишемденыт

ончыко луктыныт.

Сар жапыште Маргостеатрыште сымктышлан мучашдыме ўшанле актёр-влак пашам ыштеныт. Нуным режиссёр С.И.Савельев вуйлатен. Кок тўшкалан пайлалтын, ялла ден селалаште, чодыра участкылаште, эмымверлаште да Йошкар Армийын частьлаштыже выступатленыт.

Вачешышт вургемым, семўзгарым, тўрлў арверым сакен, республик мучко шукыж годым йолын коштыныт. 8 шагат эрденат, 23 шагат йўдымат выступатлен кертыныт.

1943 ийыште, эн неле пагытыште, правительстве национальный сымктышын кўкшў квалификациан пашаенже-влакым фронт гыч мўнгеш кондаш йўным муын. Тыге Маргостеатрын артистше-влак Н.Арбан ден Т.Григорьев пўртылыныт. А теве Ф.Лебедев, И.Пушкин, Ф.Семенов да моло артист-влак сарыште вуйыштым пыштеныт.

Моткоч неле жапыште актёр-влак марий театрым национальный тўвыран рўдыжў семын арален коденыт.

Л.ГРИГОРЬЕВА ямдылен.

Сенаш муро полшен

Муро тўрлў лиш: икте кумылым нўлта, весе шортара, кумшо вийым, алым пуа. Кугу Ачамланде сар годым мурсем-влак куатым ешарыше лийыныт. Совет салтак-шамычым атакышке тарватеныт, фашист-влак ваштареш кредалаш вийым пуэныт. Война корно неле да кужу лийын. Мурсем неле-йўсым сенаш полшен.

Яна ДМИТРИЕВА.
Морко, Коркатово.

Сенгымашлан – 75 ий

Кроссворд

МАРИЙ ТЕАТР

Шола гыч пурлашке:

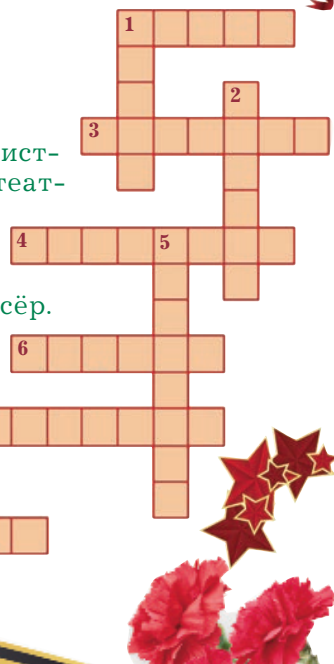
1. Икымше профессиональный артист-влак кокла гыч иктыже. 3. Марий театрым вуйлатыше. 4. Режиссёр.
6. Икымше марий режиссёр.
8. Куснылшо театрын шочмо верже. 9. Писатель, актёр, режиссёр.

Кўшыч ўлыкў:

1. Искусство техникумым тунем пытарыше актёр.
2. Куснылшо театрын вуйлатышыже. 5. Лўмлў драматург. 7. Куснылшо театрын артистше.

В.СМИРНОВ

ямдылен.

«Ямде лий» 2020 ий 31 октябрь

Лүддымө улмыжлан – медаль

Кутезе кочамын лүмжө – Илларион Афанасьевич Яшметов. Тудо Шернур район Изги Памаш ялеш 1910 ий 25 мартыште шочын. Сталинград, Белорус, Прибалтике фронтлаште кредалын. 44-ше мотострелковий бригадын миномётный батальоныштыжо зарядлыше лийын. Младший сержант званием пуэныт. Сталинградым, Коминским, Витбиным, Брянским утарымаште кредалын. Лүддымылыкшылан 1944 ий 7 мартыште «За боевые заслуги», 1945 ий 9 майыште «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» медаль-влак дене палемдалтын.

Костя ИВАНОВ.

1-ше номеран Шернур школ.

2020 ий – Шарнымаш да чап идалык.

Түшка вий дене

1941 ийыште лётчик

Николай Гастеллон (снимкыште) подвигыше нерген уло эл пален налын. Тудо йўлышю самолётым фашист-влакын горючийым аралыме цистерне ден танк-влак ўмбак вктарен.

Йошкар-Оласе 6-шо №-ан (кызыт 11-ше №-ан лицей) школын 6-шо классын звеновойжо Лилия Иванова ден отряд вуйлатыше Зоя Гетманова Совет Ушем Герой Н.Ф.Гастелло лүмеш

самолётым чоҥаш оксам погаш темленит. Ёдыр-влакын шонымашыштым илышыш шындалаш Марий кундемесе пўтын калык ушнен. 1941 ий 28 октябрьлан Йошкар-Ола гыч

СССР-ын банкышкыже 2407 тенге пурен. Морко район гыч – 625 тенге, Шернур район гыч – 800 тенге, Звенигово район Иркын школын тунемшыже-влак кырен ыштыме кугыжаныш оксам (царские чеканки), 18 тенгем, поген колтенит. Тунемше-влакын поро пашаштым геройын йолташыже-влак кўкшын акленит, серышым колтенит: «...Тендан тўналме сомылда, йоча-влак, мыланна, капитан Н.Ф.Гастеллом сайын палыше-влаклан, моткоч кугу куан. Тудын подвигыше уло тўня мучко сенымашын символжо семын шарлен. Н.Гастелло бомбардировщик эскадрильын командирже лийын. Тудо патыр да лўддымө тўлеген (сокол)... Йоча-влак, теат тудын гай лийза. Шкендан элдам, калыкдам капитан Гастелло семын йўратыза! Тендан польшида мыланна эн шерге... Гастелло лўмеш оксам погымо нерген увер тек Российын кажне лукышкыжо миен шуэи. Тендан чўктымө изи чинче гыч тек кугу тул ылыжеш. Мемнан элысе самырык-влак ик самолётым чоҥаш йўным мумо деч вара Николай Францевич Гастелло лўмеш бомбардировко эскадрильым чумыраш полшаш тўналыт. Тыланда мемнан деч боевой салам! Сайын тунемза».

Йоча-влак фронтлан ятыр польшышым ыштеныт.

«Марий пионер» самолётым чоҥаш Морко районысо школла гыч 11100 тенгем колтенит. «Марий пионер» танклан Килемар районысо Широкундыш школ гыч 300 тенге, Оршанке район Отар тўналтыш школ гыч 127 тенге да 86 тенге Н.Гастелло лўмеш самолётым ышташ каен. Тунемше-влак фронтыш шокшо вургемым, тамак калтам, эмым опташ ате-ўзгарым, кўмыж-совлам да мольмат колтеденит. Нуно сенымашым лишемдаш полшенит.

«Листая страницы войны» книга негызеш Е.ИВАНОВА ямдылен.

Сенымашлан – 75 ий

Семён СЕМЁНОВЫН сўретше. Морко, Эгерсола.

Бой деч вара

Бой деч вара землянкыш толын, Кузе уэш шўм куана.

Мый таче угыч илен кодым,

Тыге ынде мыняр гана.

Чыла чытем: осалым, шучкым – Омак чамане илышем.

Йолташ-влакэмже ўмыр мучко Ынышт өпкеле мыланем.

Анатолий БИК.

Задаче

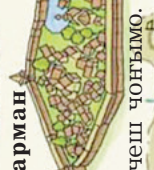
1943 ий кенезым Марий кундемше тыршен, 148 школ отряд лийын. Кокла шот дене ик тунемше 30 утла пашагечым ыштен налын. А Оршанке районысо 1721 тунемше 28781 пашагечым ыштен. Кокла шот дене шотлымаште Оршанке районысо ик тунемшылан мыняр пашагече шуын?

Марий Эл Республика

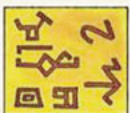
Кумдык – 23 375 квадратный километр.
Рудола – Йошкар-Ола.
Калык: 679 түжем угла ен.

Марий тӱр

Чарла карман
1.584 ийыште Федор Иоаннович кутыжан куштымышж почеш чоньмо.

Марий тамга

Йьван Кырлалан памятник

«Путёвка в жизнь» Мустафан рольжым модын.

И.П.Петров – МАО-н икымше вуйлатышыже. Т.Е.Евсеев – марий этнограф, фольклорист.

Марий калык вургем

Команмелна

Ковыж

Калык семузгар.

М.Шкетан лӱмеш Марий кугыжаныш драме театр (1919)

Йошкар-Ола

Христосын Ылыж

Благовещенский башне (2007)

Ваштар Курык

Мӱшылъер

Остап Бендер лӱмеш сатир да юмор тоштер

Шереметьев замок

Архитектур памятник.

Волжский районшто верланен. Келгытше – 38,5 метр.

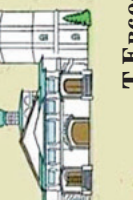

Чоткар

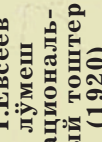
XII курымышто марий патыр.

Ежовысо Мирносыцк пустынь (XVII)

М.Шкетан лӱмеш Марий кугыжаныш драме театр (1919)

Ежово национальный тоштер (1920)

«Кугу Какшан» заповедник

Ваштар Курык

Ваштар Курык

Мӱшылъер

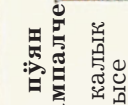
Остап Бендер лӱмеш сатир да юмор тоштер

Шереметьев замок

Архитектур памятник.

Волжский районшто верланен. Келгытше – 38,5 метр.

Ший Пӱян

Марий калык йомакысе герой.

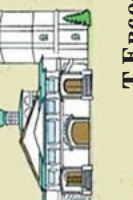

Чоткар

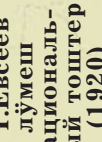
XII курымышто марий патыр.

Ежовысо Мирносыцк пустынь (XVII)

М.Шкетан лӱмеш Марий кугыжаныш драме театр (1919)

Ежово национальный тоштер (1920)

«Кугу Какшан» заповедник

Ваштар Курык

Ваштар Курык

Мӱшылъер

Остап Бендер лӱмеш сатир да юмор тоштер

Шереметьев замок

Архитектур памятник.

Волжский районшто верланен. Келгытше – 38,5 метр.

Кугыжаныш тӱссымыктыш галерей

Маска

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Галерейн фасадысе шагат

Мурсем почеш ишак Шочынаван «Гроеручица» юмонажым луктеш.

Горняк посёлко воктенысе «Нолькин кү»

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

Горняк

И.С.Клочников-Палантай – икымше марий композитор. А.В.Григорьев – икымше марий профессионал сӱретче. А.А.Янаев – икымше марий профессионал мурызо. Т.Е.Ефремов – икымше марий гимнын авторжо.

Түткө лийза

Фликер-влак түрлө лийыт:
браслет, брелок, наклейке, значок
да молат.

Фликерым капкылаш 70-100
сантиметр кужытышты (автомо-
биль фар тураште) пижыктыман.

Нуным рюкзакеш, сумкаш,
вургемеш пижыкташ лиеш.
Браслетым кидвургышто
нумалаш келшен толеш.

Шарныза, светоотража-
телян корныеным шофёр
150-400 метр кокла гыч ужын
шукта. Фликер деч посна кошт-
шо ен 30 метр кокла гыч гына
шинчалан перна.

Марий Эл
Республикысе МВД-н уверже почеш, тений 9 тылзе
жапыште корныен-влак дене кылдалтыше 110 корно
туткар лийын. 7 ен колен, 100 утла ен сусырген.

Йоча-влак, тиде
сүрет могай йомак
гыч, палыза?

31 октябрь –
Шем тенгызын түнямбал
кечыже.

Сүретым лийза.

Йошкар-Оласе 27-ше номеран
«Светлячок» йочасадын «Стрекоза» группыш-
кыжо кошты йоча-влак корнышто кошты пра-
вил-влакым ушештареныт. Воспитатель М.И.Филиппова
икшыве-влаклан светоотражающий элемент (фликер)-влак
нерген каласкален. Кажне йоча кучен ончен, онешыже
пижыктен (снимкыште). «Светофор» модыш почеш
шинчымашыштым пенгыдемденыт.

М.ФИЛИППОВАН фотожо.

Уремыште – шыже

Уремыште – шортньо шыже.
Кече чояракын ончалеш. Йүшто
мардеж пуалеш. Пушенгылаште
лышташ-влак шагал кодыныт, йүр
гай мландышке йоген пытыныт.
Кече кучыкемеш, а йүд кужемеш.
Вашке маска, шоншо малаш
возыт. Кайык-влак шокшо вельш
чонештеныт. Школ пакаште
паренгым, кешырым, ковыштам,
йошкарушменым поген налына.
Ынде повар Светлана Аркадьевна
тамле кочкыш дене сийла.

Регина ПЕТУХОВА.
У Торъял, Кузнеч.

Настя СТЕПАНОВАН сүретше.
Волжский, Пётъял.

«Ямде лий» 2020 ий 31 октябрь

Индекс: П4696.
Тираж 1150 экз. Заказ
Формат – А-4-12.
Түн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.

https://vk.com/yamde_lii
<https://ok.ru/yamdelii>
E-mail: yamde_lii@mari-el.ru
(документ кагазлан),
yamde_lii@mail.ru
(автор-влаклан)
Сайтын адресше:
yamdelii.pf

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий
Эл Республикысе культур, печ-
ать да калык-влакын пашашт
шотышто министерстве, «Ямде
лий» газет» кугыжаныш уни-
тарный казна предприятий.

Газетым редакцийште погы-
мо да верстатлыме, «Марий Эл
Республикысе Правительствын типографийже» ООО-што
ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийн
адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Газетым Массовый коммуникаций
сферыште да культур наследиым
аралымаште законодательствым шук-
тен шогым эскерше Федеральный
службын Приволжский федеральный
округысо управленийыштыже регист-
рировалыме.
Номер – ПИ №ФС 18-1999,
2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+

Печатыш пуымо жап –
14-00,
фактически – 13-00

Авторын да редакцийн шонма-
шышт түрлө лийын керттыт. Серыш-
влак мбнгеш огыт колталт.
Ак – кутырен келшыме почеш.

Редакцийн да издательын адресше:
424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый
Вийын 70-ше идалыкше урем, 20-шо порт.
Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

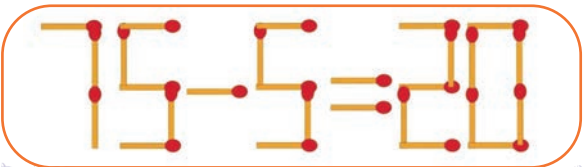
«Ямде лий» дене

Конкурс

Ульяна ТАНЫГИНА.
Шернур, Ёлыл Рушәгер.

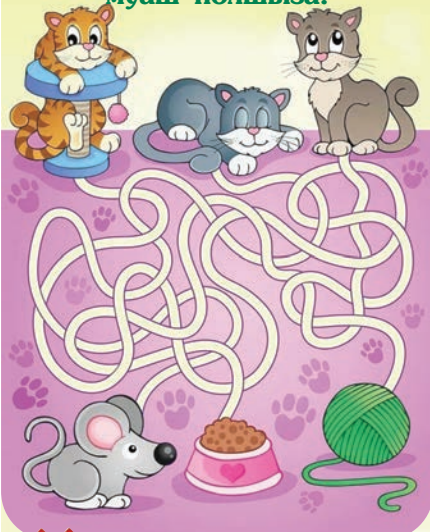
Ик шырпым верже дене вашталтен,
чын вашмутым ыштыза.

Метаграмме

★ дашиП	→ ?	Буква-
влакым
верышт
дене ваш-
талтен,
глаголым
ыштыза.
★ кырЭшат	→ ?	
★ дуЛша	→ ?	
★ зашоВ	→ ?	
★ шарлүТ	→ ?	
★ шашлоП	→ ?	

Пырысиге-влаклан корным муаш полшыза.

- Йоратыме урокет уло? - кова уныкаж деч йодеш.
- Уло, конешне.
- Могай?
- Пытармыш.

Тушто-влак

Чока пунан улам,
Шем чодыраште илем.
Тошто тумо
рожышто
Пүгыльмым
сүвызем.

Чүчкыдын мушкылтеш,
но вүд деч лүдеш.

Тылзым ужеш - муралта,
Янлык-влакым лүдыкта.

5 ойыгемым муза.

Пример-влакым шотлен, сүретым чиялтыза.

- 5-3 =
- 2+3 =
- 3+6 =
- 8-4 =
- 7+1 =
- 3-0 =
- 4+3 =
- 9-3 =

